

მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა პოსტსაბჭოთა საქართველოში

მერაბ ხმალადე

*ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა და მისი შედეგი - მოსახლეობის რიცხოვნობა, არის სახელმწიფოს სიძლიერე. ერის ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამხედრო სიძლიერე ძირითადად მისი მოსახლეობის რიცხოვნობაშია. მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა განაპირობებს ასევე ქვეყნის დემოგრაფიულ უსაფრთხოებას. მოსახლეობის ისეთი დაბალი ბუნებრივი მატება, როგორცაა პოსტსაბჭოთა საქართველოში, მას არ ჰქონია მთელი ისტორიის მანძილზე. შვილების თაობა რიცხოვნობად ყოველთვის აღემატებოდა მშობლების თაობას. პოსტსაბჭოთა საქართველოში შვილების თაობა მშობლების თაობაზე ნაკლები იბადება. საშუალოწლიურმა ბუნებრივმა მატებამ 1950-1989 წლებში შეადგინა 58,5 ათასი, ხოლო 1990-2017 წლებში – 8,4 ათასი, ე.ი. 7-ჯერ ნაკლები.

საკვანძო სიტყვები: ბუნებრივი მოძრაობა; პოსტსაბჭოთა საქართველო; შობადობა; მოკვდაობა.

მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა და მისი შედეგი - მოსახლეობის რიცხოვნობა, სახელმწიფოს სიძლიერეა. ერის ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამხედრო სიძლიერე ძირითადად მისი მოსახლეობის რიცხოვნობაშია. მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა განაპირობებს ასევე ქვეყნის დემოგრაფიულ უსაფრთხოებას. მოსახლეობის ასეთი დაბალი ბუნებრივი მატება, როგორცაა პოსტსაბჭოთა საქართველოში, მას არ ჰქონია მთელი მისი ისტორიის მანძილზე. მიუხედავად მრავალი გამანადგურებელი შემოსევისა, შობადობის დონე და ბუნებრივი მატება ყოველთვის უზრუნველყოფდა მოსახლეობის გაფართოებულ კვლავწარმოებას, როდესაც შვილების თაობა რიცხოვნობად აღემატებოდა მშობლების თაობას. პოსტსაბჭოთა საქართველოში სიტუაცია კარდინალურად შეიცვალა. შვილების თაობა მშობლების თაობასთან შედარებით ნაკლები იბადება. თუ გავითვალისწინებთ მოსახლეობის ინტენსიურ ემიგრაციასაც, მივიღებთ მწვავე დემოგრაფიულ კრიზისს. მაგრამ მივყვით თანმიმდევრულად.

საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა და კვლავწარმოება ისტორიულად იყო ევროპული ტიპის. XIX საუკუნესა და თვით XX საუკუნეში, ეკონომიკურად გაცილებით დაბალი დონის მქონე საქართველო განვითარებული ქვეყნების დემოგრაფიული პარამეტრებით ხასიათდებოდა, რაც საქართველოს თავისებურებას წარმოადგენდა. კონკრეტულად, ეს იმას ნიშნავდა, რომ შობადობის დონე XIX საუკუნის საქართველოში ევროპის ქვეყნებთან და რუსეთთან შედარებით დაბალი იყო, მაგრამ უფრო დაბალი იყო მოკვდაობაც, რის შედეგადაც მოსახლეობის ბუნებრივი მატება აღნიშნულ ქვეყნებზე დაბალი არ იყო [Khmaladze M., 1998; Khmaladze M., 2018] შესაბამისად, მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა საქართველოში ევროპის ქვეყნებთან შედარებით, ეკონომიურია, ე.ი. საქართველოში შობადობის და მოკვდაობის ჯამის უფრო მეტი წილი მიდიოდა ბუნებრივ მატებაზე, ვიდრე ევროპაში.

საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა და კვლავწარმოება XIX საუკუნეში XX-სთან შედარებით, ექსტენსიური ტიპის იყო, რადგან ის მიმდინარეობდა შობადობის და მოკვდაობის მაღალი დონის პირობებში. საილუსტრაციოდ მოვიტანოთ შემდეგი გამოთვლები: [Khmaladze M., 2009].

	შობადობა	მოკვდაობა	ჯამი	ბუნებრივი მატება
1896-1900წწ	30,9	19,4	50,3	11,5
1970-1974 წწ	18,5	7,4	25,9	11,1

როგორც ვხედავთ, XIX საუკუნის მიწურულს შობადობის და მოკვდაობის ჯამი 50,3 პრომილე (ადამიანთბრუნვა) იძლეოდა 11, 5 პრომილე ბუნებრივ მატებას. 1970-1974 წლებში, პრაქტიკულად იგივე ბუნებრივ მატებას, 11, 1 პრომილეს იძლეოდა 25,9 ადამიანთბრუნვა.

ბუნებრივი მოძრაობის ეკონომიურობა:

$$1896 - 1900 \text{წწ} = \frac{11,5}{50,3} * 100 = 22,8\%$$

$$1970 - 1974 \text{წწ} = \frac{11,1}{25,9} * 100 = 42,8\%$$

ამრიგად, ერთი და იმავე შედეგის, ე.ი. ერთი და იმავე სიდიდის ბუნებრივი მატების, დაახლოებით 11 პრომილეს მისაღებად, 1970–იან წლებში, 1900–იან წლებთან შედარებით, საზოგადოებას 1,9-ჯერ (ფაქტობრივად ორჯერ) ნაკლები ადამიანთბრუნვა ($50,3 : 25,9 = 1,9$), მეორენაირად რომ ვთქვათ, ორჯერ ნაკლები სასიცოცხლო ენერჯის დახარჯვა დასჭირდა. შესაბამისად, განხილულ პერიოდში, საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის ეკონომიურობა ორჯერ გაიზარდა, რითაც ჩამოყალიბდა მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის და კვლავწარმოების თანამედროვე, ინტენსიური ტიპი, რომელიც შობადობის და მოკვდაობის დაბალი დონის პირობებში მიმდინარეობს.

მართალია, წანამდებარე სტატია ეხება პოსტსაბჭოთა საქართველოს, მაგრამ გარკვეული ისტორიული წიაღსვლების ანალიზი აუცილებლად ჩავთვალეთ. მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის სტატისტიკის ყოველწლიური მაჩვენებლები საქართველოში გაგვაჩნია 1950 წლიდან, რაც აღნიშნული თემის დეტალური ანალიზის საშუალებას იძლევა მოცემული თარიღიდან. ქვემოთ მოგვყავს შესაბამისი მონაცემები (იხ.ცხრილი 1).

*საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის
მაჩვენებლები 1950-2017 წლებში*

ცხრილი 1

წლები	აბსოლუტურ სიდიდეებში (ათასი)			მოსახლეობის 1000 სულზე გაანგარიშებით		
	შობადობა	მოკვდაობა	ბუნებრივი მატება	შობადობა	მოკვდაობა	ბუნებრივი მატება
1950-1959	903,4	271,9	631,5	23,8	7,2	16,6
1960-1969	959,9	306,5	653,4	21,7	6,9	14,8
1970-1979	893,2	379,4	513,8	18,3	7,8	10,5
1980-1989	936,8	452,6	484,1	17,8	8,6	9,2
1990-1999	639,2	505,2	134,0	12,8	10,3	2,5
2000-2009	502,5	451,0	51,5	11,5	10,3	1,2
2010-2017	436,3	395,7	40,6	14,6	13,2	1,4
1950-2017	5271,3	2762,3	2509,0	-	-	-

ცხრილის მონაცემებით, რომელიც ეყრდნობა საქართველოს ოფიციალურ სტატისტიკას, 67 წლის მანძილზე საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივმა მატებამ შეადგინა 2509,0 ათასი. აქედან, საჭოთამდელ , 1950-1989 წლებზე მოდიოდა 2282,9 ათასი (91,0%), ხოლო პოსტსაბჭოთა პერიოდზე – 226,1 ათასი (9,0%). რამდენადაც საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა პერიოდების, სხვა აბსოლუტური მაჩვენებლები შესადარისი არ არის, მოგვყავს საშუალოწლიური აბსოლუტური მაჩვენებლები. კერძოდ, საშუალოწლიურმა ბუნებრივმა მატებამ 1950-1989 წლებში შეადგინა 58, 5 ათასი, ხოლო 1990-2017 წლებში – 8,4 ათასი, ე.ი. 7-ჯერ ნაკლები. რაც შეეხება ბუნებრივი მატების კოეფიციენტებს, საბჭოთამდელ პერიოდში ის ტოლი იყო საშუალოდწლიურად 12,8%-ის, ხოლო პოსტსაბჭოთა პერიოდში – 1,6%-ის, ე.ი. 8-ჯერ ნაკლები. ეს რომ ასე მოხდებოდა, წინასწარ განვჭვრიტე ორ ათულ წელზე დიდი ხნის წინ, როდესაც ვწერდი: „საქართველოში 1990 წლის შემდგომმა სოციალურ–ეკონომიკურმა, პოლიტიკურმა და ეროვნებათ შორის ურთიერთობების კრიზისმა რადიკალურად გააუარესა ისედაც არსასურველი დემოგრაფიული მდგომარეობა.... აღნიშნული მდგომარეობა მომავალს კიდევ უფრო გააუარესებს. ასეთი პესიმიზმის საფუძველს გვაძლევს ის გარემოება, რომ საბაზრო ეკონომიკური ურთიერთობების შემოსვლა და დამკვიდრება საქართველოში მოასწავებს დასაქმების დონის შემცირებას, რამდენადაც დასაქმებაში ძირითადი აქცენტი გადატანილი იქნება სამუშაო ძალის ხარისხობრივ და არა რაოდენობრივ მხარეზე. სამუშაო ძალის რაოდენობრივ მხარეზე მოთხოვნის შემცირება კი ნიშნავს შობადობის შემცირებას კიდევ ერთი მძლავრ ფაქტორის ამოქმედებას. საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდს შეიძლება ისეთი მძიმე დემოგრაფიული შედეგები არ მოჰყოლოდა, ის რომ მომხდარიყო არა ასეთ კრიზისულ, არამედ ნორმალურ პირობებში, თანდათანობით, ახლის მშენებლობის და იმავდროულად ძველის ნგრევის პირობებში. ამიტომ საქართველოს გადასვლა (იგულისხმება გადასვლის ხანგრძლივობა მ.ხ.) საბაზრო ეკონომიკაზე აუარესებს მოსახლეობის აღწარმოების რეჟიმს. რამდენადაც დიდ ხანს გაგრძელდება ეს პროცესი, მით უფრო გაუარესდება მდგომარეობა, ხოლო საკომპენსაციო მექანიზმის ამოქმედება შესაძლო ეფექტს ვეღარ მოიტანს. ამის შედეგად დემოგრაფიული გადასვლა დაჩქარდება, რასაც მოჰყვება საქართველოს მოსახლეობის ნაადრევი სტაბილიზაცია ნაკლები რიცხოვნობით, ვიდრე ის ნორმალური დემოგრაფიული განვითარების პირობებში მოხდებოდა. ამიტომ მომავალში საზოგადოებას დასჭირდება უდიდესი ძალისხმევა მოსახლეობის აღწარმოების რეჟიმის გამოსწორებისათვის“ [Khmaladze M., 2018].

განზოგადებულ მსჯელობასთან ერთად, საჭიროა კონკრეტიკაც, რომელიც საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობის უფრო დეტალური ანალიზის საშუალებას მოგვცემს.

როდესაც ვწერდი საქართველოს მოსახლეობის ნაადრევ სტაბილიზაციაზე მოსახლეობის ნაკლები რიცხოვნობით, მხედველობაში გვქონდა შემდეგი გარემოება: საქართველოს ცენტრალური სტატისტიკური სამმართველოს მიერ შედგენილი სტაციონალური მოსახლეობის მოდელის თანახმად, 1990 წლის საქართველოს მოსახლეობის კვლავწარმოების რეჟიმის შენარჩუნების პირობებში, მოსახლეობის დემოგრაფიული თაობის ხანგრძლივობა შეადგენდა 25 წელს, ხოლო დემოგრაფიული ზრდის პოტენციალი - 1,246-ს. მოსახლეობის კვლავწარმოების ნეტო-კოეფიციენტი 1-ის ფარგლებშია, რაც მოსახლეობის მარტივ კვლავწარმოებას შეესაბამება. დემოგრაფიული ზრდის პოტენციალი - 1,246 ნიშნავს, რომ მოსახლეობის კვლავწარმოების (მარტივი), 1990 წლის რეჟიმის შენარჩუნების პირობებში, სტაციონარობის (რიცხოვნობის უცვლელობის) მიღწევამდე, ახალგაზრდა მოსახლეობის რიცხოვნობის ხარჯზე, მოსახლეობა მაინც გაიზრდებოდა 1,246-ჯერ (124,6%), ხოლო სტაბილიზაცია მოხდებოდა 25 წლის შემდეგ, ე.ი. 2015 წელს (1990+25). შესაბამისად, საქართველოს სტაციონარული მოსახლეობა 2015 წელს ტოლი იქნებოდა, 1990 წლის მოსახლეობის რიცხოვნობა - 5424,4 ათასი, გამრავლებული დემოგრაფიული ზრდის პოტენციალზე - 1,246, რაც გვამძღვს საქართველოს სტაციონარულ მოსახლეობას 2015 წელს - 6758,8 ათასს. რეალობაში, საქართველოს მოსახლეობამ 1992 წლიდან, როდესაც მისმა რიცხოვნობამ საქართველოს ისტორიაში მიაღწია მაქსიმუმს (5467,4 ათასი), დაიწყო როგორც ბუნებრივი, ასევე მიგრაციული კლება და 2015 წელს 6758,8 ათასის ნაცვლად, ფაქტობრივად, შეადგინა 3721,9 ათასი, ე.ი. 1,8-ჯერ ნაკლები.

საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მოსახლეობამ მიგრაციული კლება დაიწყო 1950 წლიდან და მას შემდეგ მხოლოდ რამდენიმე წელს ხასიათდება მცირედი მიგრაციული მატებით. თუ შევფასებთ მთლიანად 1950-2017 წლებს, მივიღებთ შემდეგს: საქართველოს მოსახლეობის მატება შეადგენს - 232, 3 ათასს, ბუნებრივი მატება - 2509,0 ათასი, მიგრაციული კლება - 2276,7 ათასს (2509,0-2276,7= 232,3). უნდა აღვნიშნოთ, რომ მოსახლეობის მიგრაცია ცალკე თემაა და მასზე აღარ შევჩერდებით.

დაბადებულთა ყველაზე დიდი რიცხვი საქართველოში დაფიქსირდა 1961 წელს - 104,4 ათასი, რაც საქართველოს ისტორიაში არც მანამდე, არც მის შემდეგ არ ყოფილა. 1960-1963 წლებში აღრიცხულია საქართველოს ისტორიაში ყველაზე მეტი დაბადებული, რომელმაც შეადგინა 409,3 ათასი. ეს უკანასკნელი ტოლია 1960-1969 წელს დაბადებულების - 42,6% და 2010-2017 წელს დაბადებულების - 93,8%. საქმე ისაა, რომ ჩვენი გამოთვლებით, 1960-1963 წლებში დაბადებულები არიან მეორე მსოფლიო ომამდე, 1932-1935 წლებში, დაბადებული მრავალრიცხოვანი თაობების შვილები. საერთოდ, კი, 1960-1969 წელს დაბადებულები ომამდე, 1932-1940 წლებში დაბადებული მრავალრიცხოვანი თაობების შთამომავლებს წარმოადგენენ.

მაღალმა შობადობამ 1960-1963 წლებში განაპირობა ბუნებრივი მატების შესაბამისი სიდიდე. კერძოდ, ბუნებრივმა მატებამ აღნიშნულ წლებში მიაღწია 294,7 ათასს, რაც 1960-1969 წლის შესაბამისი მაჩვენებლის 45,1%-ია, ხოლო 2010-2017 წლის შესაბამის მაჩვენებელს 7,3-ჯერ აღემატება. უფრო მეტი სიცხადისათვის აღვნიშნავთ, რომ საშუალოწლიური ბუნებრივი მატება 1960-1969 წელს შეადგენდა 65,3 ათასს, ხოლო 2010-2017 წლებში - 5,1 ათასს, ე.ი. 1960-1969 წელთან შედარებით 12,8-ჯერ ნაკლებს.

პოსტსაბჭოთა პერიოდის დემოგრაფიული კრიზისი განსაკუთრებით მკვეთრად აისახა საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივ მატებაზე, 2000 წლის შემდეგ. კერძოდ, 2000-2004 წლებში მოსახლეობის ბუნებრივი მატება პრაქტიკულად ნულზე დავიდა და მოსახლეობის 1000 სულზე გაანგარიშებით საშუალოდ მოდიოდა 0,18 კაცი. აღნიშნულ, 2000-2004 წლებს ვუწოდებ საქართველოს დემოგრაფიულ ისტორიაში „დემოგრაფიულად უნაყოფო, ფუჭი წლები“ [Khmaladze M., 2009].

განხილულ პერიოდში, მოკვდაობის ზოგადი კოეფიციენტი როგორც ცხრილი 1-დან ჩანს იზრდება. მაგრამ, აღნიშნული მაჩვენებელი განიცდის მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის, კერძოდ მოსახლეობის დემოგრაფიული დაბერების გავლენას. რაც მაღალია მოსახლეობაში ხანდაზმული მოსახლეობის წილი, მით მაღალია მოკვდაობის ზოგადი კოეფიციენტი. განხილულ პერიოდში (1950-2017), 60 წლის და უფროსი ასაკი მოსახლეობის წილი 11,0%-დან გაიზარდა 20,4%-მდე [Shelia M., 2013; 5, გვ.90] ქვეყნები დემოგრაფიული დაბერების დონით - 18% და მეტი, ეკუთვნიან სიბერის ძლიერ განვითარებული დონის მქონე ქვეყნებს (ე.როსეთ-ბოჟე გარნიეს სკალით). ასეთ ქვეყნებს უკვე 2009 წლიდან ეკუთვნოდნენ იაპონია (30%), ავსტრალია (19%), კანადა (20%) და მთელი კონტინენტი - ევროპა (22%) [Shelia M., 2013].

მოკვდაობის დონეში მომხდარ ცვლილებებს ადეკვატურად ახასიათებს სიცოცხლის მოსალოდნელი საშუალო ხანგრძლივობის მაჩვენებელი (დაბადებისას) და არა მოკვდაობის ზოგადი კოეფიციენტი. სიცოცხლის ხანგრძლივობის პირველი ოფიციალური მაჩვენებელი საქართველოს სახელმწიფო სტატისტიკის მიერ გამოთვლილი იქნა 1958-1959 წლებისათვის მთლიანად რესპუბლიკის, ქალაქის და სოფლის, ქალების და მამაკაცების მიხედვით. გამოთვლების საერთო ხელმძღვანელობა და რედაქცია ეკუთვნის მაშინდელი ცენტრალური სტატისტიკური სამმართველოს უფროსს გრიგოლ ჟორჟიკაშვილს. შედეგები გამოქვეყნდა 43 - გვერდიანი ბროშურის სახით 100 ეგზემპლარად (სამსახურებრივი სარგებლობისთვის), რომელიც დღეს ბიბლიოგრაფიულ იმპიათობას წარმოადგენს [6].

აღნიშნული ნაშრომის მიხედვით, საქართველოს მოსახლეობის სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა 1958-1959 წლებში 72 წელს შედგენდა. ამის შემდეგ, სიცოცხლის ხანგრძლივობა საქართველოში 1989 წლამდე პრაქტიკულად უცვლელია. სიცოცხლის მოსალოდნელი საშუალო ხანგრძლივობა დაბადებისას ამ პერიოდში 72 წლის ფარგლებშია გაჩერებული. თავისთავად ის ფაქტი, რომ ქვეყანაში მთელი 30 წლის მანძილზე ვერავითარი პროგრესი ვერ იქნა მიღწეული მოკვდაობის შემცირებისა და სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდაში, XX საუკუნის საქართველოს უპრეცედენტო მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. ამასთან, გასაკვირი არაა, რომ პოსტსაბჭოთა პერიოდში, კერძოდ, 1990-2010 წლებში, მოკვდაობის ზრდას აქვს ადგილი, რასაც მოჰყვა სიცოცხლის ხანგრძლივობის შემცირება 70,3 წლის დონეზე. შემდგომ პერიოდში შეიმჩნევა სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდა, რამაც 2011-2017 წლებში მიაღწია 72,7 წლამდე [Tsuladze G., 2015; 8, გვ. 35].

მოყვანილი მსჯელობიდან შეიძლება გაკეთდეს ცალსახა დასკვნა: საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მატების შემცირება პოსტსაბჭოთა პერიოდში, მთლიანად მოდის შობადობის შემცირებაზე.

საქართველოს მთელი სტატისტიკური ისტორიის მანძილზე მოკვდაობის ყველაზე დაბალი დონე და შესაბამისად სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი - 73, 5 წელი, დაფიქსირდა 2017 წელს.

მოსახლეობის ბუნებრივი მატებას განაპირობებს მისი კვლავწარმოება (შობადობა, მოკვდაობა) და ასაკობრივი სტრუქტურა. რამდენადაც მაღალია შობადობა, დაბალია მოკვდაობა და ახალგაზრდაა მოსახლეობა, მით მეტია ბუნებრივი მატება და პირიქით. ამერიკელი დემოგრაფის, ეველინ კიტაგავას მიერ შემოთავაზებულია მეთოდიკა, რომლის საშუალებითაც მოსახლეობის ბუნებრივი მატების ზოგადი კოეფიციენტი (ასევე ბუნებრივი მატება) შეიძლება დავშალოთ ორ კომპონენტად: 1. კოეფიციენტის რა ნაწილი მოდის ასაკობრივი სტრუქტურის ხარჯზე და 2. რა ნაწილი მოდის კვლავწარმოების ხარჯზე(იხ. ცხრილი 2).

საქართველოს მოსახლეობის ბუნებრივი მატების ზოგადი კოეფიციენტების დაშლა კომპონენტებად 1959-2017 წლებში

ცხრილი 2

	ბუნებრივი მატების კოეფიციენტი	აქედან მოდის:		პროცენტულად		
		მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის ხარჯზე	მოსახლეობის კვლავწარმოების ხარჯზე ±	ბუნებრივი მატების კოეფიციენტი	აქედან მოდის:	
					ასაკობრივი სტრუქტურის ხარჯზე	კვლავწარმოების ხარჯზე
1959	17,0	14,1	2,9	100,0	83,0	17,0
1970	11,3	8,0	3,3	100,0	70,8	29,2
1980	9,1	8,3	0,8	100,0	91,2	8,8
1990-1999	2,5	6,1	-3,5	42,6	100,0	-57,4
2000-2009	1,2	5,7	-4,5	21,1	100,0	-78,9
2010-2017	1,4	1,5	-0,1	93,3	100,0	-6,7

არაპროფესიონალი მკითხველისათვის ცხრილის მონაცემები რომ უფრო გასაგები გახდეს, განვმარტავთ, რომ მოსახლეობის გაფართოებული კვლავწარმოების რეჟიმის პირობებში კვლავწარმოების წვლილი ბუნებრივი მატებაში დადებითია, ხოლო შეკვეცილის შემთხვევაში - უარყოფითი. მაგალითად, 1959 წელს, მოსახლეობის ბუნებრივი მატების - 70,5 ათასი კაცის 17,0%, ე.ი. 12 ათასი მოდიოდა მოსახლეობის კვლავწარმოებაზე, დანარჩენი 58,5 ათასი - ასაკობრივი სტრუქტურაზე. 1990-1991 წლებში საქართველოს მოსახლეობის წარმოების რეჟიმი მარტივია, ხოლო მის შემდეგ - შეკვეცილი, რაც მთლიანად 1990-1999 წლებში აყალიბებს კვლავწარმოების შეკვეცილ რეჟიმს. ამ პერიოდში ბუნებრივი მატება - 134,0 ათასი, 57,4%-ით, ე.ი. 75,9 ათასით ნაკლები იქნებოდა, რომ არა მოსახლეობის ასაკობრივი სტრუქტურის დადებითი გავლენა.

საქართველოს მოსახლეობის დეპოპულაცია იწყება 1992 წლიდან. 1992-2017 წლებში საქართველოს მოსახლეობა 5467,4 ათასიდან შემცირდა 3726,4 ათასამდე, ე.ი. 1741 ათასით.

როგორც ცხრილი 2-დან ჩანს, 2010-2017 წლებში მოსახლეობის კვლავწარმოების უარყოფითი გავლენა ბუნებრივი მატებაზე, წინა პერიოდებთან შედარებით, მნიშვნელოვნად - 6,7%-მდე შემცირდა, რაც შობადობის დონის გარკვეული ზრდის შედეგია. ცნობილია, რომ ყოველ დემოგრაფიულ სტაგნაციას, მისი მოხსნის შემდეგ, მოჰყვება გამოცოცხლება, რასაც დემოგრაფიული საკომპენსაციო პერიოდი ეწოდება. მაგალითად, მეორე მსოფლიო ომამდელ რიცხოვნობას (1940წ. 3690 ათასი) საქართველომ ფაქტობრივად მიაღწია 1953 წელს (3658,3 ათასი). ე.ი. ომის დამთავრებიდან 8 წლის შემდეგ. დღეს საქართველო იმყოფება დემოგრაფიული სტაგნაციის ხანგრძლივ პერიოდში, რაც უკვე ერთ თაობას მოიცავს. მაგრამ, გვაქვს ოპტიმიზმის საუბრე, რომ აღნიშნული ვითარება 2017 წელს დამთავრდა, რადგან ამ წელს მოსახლეობის კვლავწარმოების ნეტო

კოეფიციენტმა 1-ს მიაღწია, რაც შეესაბამება კვლავწარმოების მარტივ რეჟიმს. ამით აღდგა საბჭოთამდელი მოსახლეობის 1990 წლის მარტივი კვლავწარმოების რეჟიმის სტატუს-კვო, ამით კი გვეძლევა საფუძვლიანი იმედი, რომ 2018 წლიდან თუ არა, უახლოეს რამდენიმე წელიწადში ძალაში შევა საკომპენსაციო პერიოდი და აღდგება საქართველოს მოსახლეობის გაფართოებული კვლავწარმოების რეჟიმი.

ლიტერატურა:

1. ხმალაძე მ. საქართველოს მოსახლეობის აღწარმოების კანონზომიერებები და ეკონომიკური შედეგები. დისერტაცია ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად. მერაბ ხმალაძე, შობადობის სტატისტიკა საქართველოში: თბ., 1995. გვ. 300.
2. ხმალაძე მ. მე-19 და მე-20 საუკუნის პირველი ნახევარი. კრებული: სტატისტიკის სწავლება და სტატისტიკური კვლევები საქართველოში. თბ., 2018. გვ. 175.
3. ხმალაძე მ. დემოგრაფია. თბ., 2009. გვ. 415.
4. შელია მ. ხანდაზმული მოსახლეობა საქართველოში, თბ., 2013. გვ.234.
5. საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული, 2017. 280.
6. Проблемы смертности и средней продолжительности жизни населения Грузинской ССР, 1958-1959. Тб., 1963.
7. წულაძე გ. საქართველოს დემოგრაფიული წელიწდეული, თბ., 2015 გვ. 333.
8. Geostat.ge

The Natural Movement of the Population in Post-soviet Georgia

Merab Khmaladze

*Doctor of Economic Sciences
Associate Professor at the Department
of Economic and Social Statistics*

S u m m a r y

Natural movement of population and its result, the number of population, is the strength of a country. The economic, political and military strength of the nation depends primarily upon the number of population. In addition, natural movement of population determines demographic security of the country. Such low natural growth rate of the population, like in post-Soviet Georgia, has never been observed in Georgia. In quantitative indicators, the generation of children has always exceeded the generation of their parents. However, in post-Soviet Georgia the number of the children born is less than the number of their parents' generation. In 1950-1989 the average annual natural increase amounted to 58.5 thousand while in 1990-2017 it was only 8.4 thousand, 7 times less compared to the previous indicator.

Key words: *natural movement; post-Soviet Georgia; birth rate; mortality.*